

Поступајући у оквиру законом прописане надлежности да прима и разматра притужбе због повреде одредаба Закона о забрани дискриминације и даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима (члан 33. став 1. тачка 1. Закона о забрани дискриминације „Службени гласник РС“, бр.22/2009), поводом притужбе О. з. л. љ. п. „Л.“ из Б., [Повереница за заштиту равноправности даје](#)

МИШЉЕЊЕ

На предавању из предмета „Теорија јавног мњења“, које је студентима одржао 12. октобра 2011. године на Ф. з. к. м. „М. у.“ у Б., др М. Б., професор овог Факултета говорио је о хомосексуалности помињући у том контексту „болест“ „лечење“ и „промену пола“ и доводећи у питање ваљаност одлуке којом је она уклоњена са листе болести, чиме је допринео стварању понижавајућег и увредљивог окружења у односу на ЛГБТ особе. Тиме је извршио дискриминацију ЛГБТ особа на основу њиховог личног својства – сексуалне оријентације, забрањену чланом 12. Закона о забрани дискриминације.

ПРЕПОРУКУ

Проф. др М. Б. ће убудуће водити рачуна да оно што студентима говори о хомосексуалности буде сасвим јасно и недвосмислено, без икакве могућност да се смисао његових речи погрешно разуме, имајући при томе у виду да одређене нетачне изјаве могу допринети стварању и одржавању стереотипа, предрасуда и нетолеранције према ЛГБТ особама, повредити њихово достојанство и у односу на њих створити понижавајуће и увредљиво окружење.

Образложење

Повереници за заштиту равноправности обратила се 19. октобра 2011. године О. з. л. љ. п. „Л.“, која је у име К. п. д. поднела притужбу против др М. Б., професора Ф. з. к. м. „М.

Пише: Повереница за заштиту равноправности
понедељак, 02 април 2012 12:12

у.“ у Б. У притужби је наведено да је проф. др М. Б. на предавању 5. октобра 2011. године из предмета „Теорија јавног мњења“ одржаном на Ф. з. к. м. „М. у.“ у Б. изјавио да је „хомосексуалност болест и да би требало да буде тако заведена као што је чир на желуцу, а да се хомосексуалност лечи променом пола.“ Истакнуто је да је проф. др М. Б. током предавања изјавио да је за време студија изучавао Психијатрију и да је тада „хомосексуалност била болест, те се зачудио што то више није случај“. Став је подносиоца притужбе да је овим изјавама проф. др М. Б. извршио акт дискриминације на основу сексуалне оријентације.

На захтев Поверенице за заштиту равноправности од 4. новембра 2011. године, подносилац притужбе је допунио притужбу 14. новембра 2011. године, достављањем података о особи за коју се у притужби тврди да је присуствовала предавању проф. др М. Б. 5. октобра 2011. године.

Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, у складу са чл. 35. став 4. и 37. став 2. Закона о забрани дискриминације, па је у току поступка проф. др М. Б. упућен захтев да се у року од 15 дана изјасни о наводима и основаности притужбе.

Проф. др М. Б. упутио је писано изјашњење у којем је навео да је тачно да је на свом предавању, које је, по његовом тврђењу, одржано 12. октобра 2011. године, изјавио „да је у уџбенику психијатрије из којег је спремао испит 1976. године стајало да је хомосексуализам болест“, и да је тачно да је изјавио да“ у садашњем уџбенику психијатрије стоји да то више није случај“. Истакао је да није тачно да је рекао да „хомосексуализам треба да буде исто као чир на желуцу“ и да „може да се лечи променом пола“.

Наводећи да је у притужби смисао његових речи „недопустиво сведен“ и „искривљен“, проф. др М. Б. је у изјашњењу истакао да је тему увео на дневни ред као пример „који у јавности илуструје притисак јавног мњења, услед чега није могућа јавна рационална расправа“, о чему, наводно, „сведочи и поднета притужба“. Даље је навео да је чир на желуцу на предавању поменуо у вези са начином на који је Америчко удружење психијатара „хомосексуализам скинуло са листе болести - демократским гласањем“, упућујући притом студенте да замисле „када би лекари, на пример хирурзи, демократски одлучили да чир више није болест“. У изјашњењу је, такође, навео да је на питање присутне студенткиње „како то мисли да је хомосексуализам болест“, поменуо проблеме пола који се „решавају операцијом у циљу промене истог“, и навео је да је то учинио како би „илустровао болести и проблеме које и струка и држава признају, те држава и

Пише: Повереница за заштиту равноправности
понедељак, 02 април 2012 12:12

субвенционише операције тог типа, којима се решавају стварни и озбиљни проблеми личности и полног самодоживљаја“. Објаснио је да „није идентификовао два случаја, већ је напоменуо могућу близину проблема пола и хомосексуализма, која је сигурно већа него близина чиру на желуцу.“

Изјашњавајући се о основаности притужбе, проф. Б. је у изјашњењу навео да се у конкретном случају не ради о дискриминацији, већ о "размени ставова и мишљења". По његовом тврђењу, уколико би се дискриминацијом проглашавала сама „размена ставова и мишљења“, која је на универзитету „природна ствар“, била би „уведена Инквизиција“. Даље је навео да само изношење мишљења о томе да је „хомосексуализам“ болест не представља дискриминацију, нити је повезано са толеранцијом, закључујући: „рекао ја или не рекао да (ли) је хомосексуализам болест, то још не каже ништа о мом ставу према људима ЛГБТ опредељења“. Истакао је да је на својим предавањима увек студентима говорио: „Како год било и шта год да приватно мислимо дужни смо да толеришемо људе без обзира на опредељења и на то да ли су болесни или не (од СИДЕ или неке друге болести), уколико то не нарушава наше здравље“, те да је више пута на часовима наставе и у јавности експлицитно изјавио да је „недопустиво насиље према ЛГБТ популацији, као и према било ком другом, зато што је другачији од нас. Толерантан си управо зато што показујеш да можеш да поднесеш разлику, иако нећеш и не можеш да се саглашаваш“. Коначно, навео је да се деценијама дружи с неколико колега „хомосексуалног опредељења“, што га, како је истакао, није „спречило да у њима види оно што су: вредни људи и личности за поштовање“.

У току поступка затражено је писано изјашњење Н. Л., за коју се у притужби наводи да је присуствовала предавању проф. др М. Б.

У писаном изјашњењу од 28. децембра 2011. године, Н. Л. је навела да је присуствовала предавању из предмета „Теорија јавног мњења“ проф. Б., одржаном 5. октобра 2011. године. Истакла је да је на предавању проф. Б. рекао како је за време својих студија учио из књиге Психијатрија да је хомосексуалност болест и да је то истина. Навела је, такође, да је „проф. Б. рекао да се хомосексуалност више не води као болест, јер је то изгласала група демократа, од којих је већина била хомосексуалне оријентације,“ и да је на питање једне колегинице „да ли та болест има лека и како се лечи, он одговорио да лек "наравно постоји као и за сваку другу болест, на пример чир на желуцу, а то је промена пола“.

Повереница за заштиту равноправности је приликом заузимања става у овом предмету анализирала све наводе садржане у притужби, изјашњењу и писаној изјави сведокиње,

као и релевантне правне прописе у области заштите од дискриминације.

Иако је у овом случају тешко утврдити шта је тачно проф. Б. изговорио на предавању 12. октобра 2011. године у оквиру предмета „Теорија јавног мњења“, на основу навода из притужбе и изјашњења проф. Б., као и писане изјаве Н. Л., која је његовом предавању присуствовала, може се закључити да је том приликом он студентима говорио о хомосексуалности доводећи је у везу са „болешћу“, „лечењем“ и „променом пола“ и изразио свој негативни став према начину на који је Америчко удружење психијатара гласањем уклонило хомосексуалност са листе болести.

Повереница најпре констатује да Устав Републике Србије („Службени гласник РС“, бр. 98/2006) у члану 21. прописује да су пред Уставом и законом сви једнаки и да је забрањен сваки облик дискриминације по било ком основу, а у члану 18. став 3. прописује да се одредбе о људским и мањинским правима тумаче у корист унапређења вредности демократског друштва, сагласно важећим међународним стандардима људских и мањинских права, као и пракси међународних институција које надзиру њихово спровођење.

Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена Законом о забрани дискриминације, којим је у члану 4. прописано начело једнакости тако што је регулисано да су сви једнаки и уживају једнак положај и једнаку правну заштиту, без обзира на лична својства, те да је свако дужан да поштује начело једнакости, односно забрану дискриминације. Одредбама чл. 5-14. Закона о забрани дискриминације дефинисани су различити облици повреде начела једнакости, односно дискриминаторног поступања. С обзиром на чињенице и околности конкретног случаја, за његово разматрање релевантне су одредбе члана 12. Закона о забрани дискриминације којим је забрањено узнемиравање и понижавајуће поступање које има за циљ или представља повреду достојанства лица или групе лица на основу њиховог личног својства, а нарочито ако се тиме ствара страх или непријатељско, понижавајуће и увредљиво окружење.

Приликом сагледавања овог случаја Повереница је најпре размотрила прихватљивост става проф. Б., по коме само изношење мишљења да је хомосексуалност болест не представља дискриминацију јер не показује став према ЛГБТ особама онога ко такво мишљење изражава. Повереница стоји на становишту да је овакав став неприхватљив. Наиме, предавање универзитетског професора није тек „изношење мишљења“. Предавање је комуникација између „неједнаких страна“, професора, који преноси знање и који својим предавањем обликује схватања својих слушалаца, и студената који на предавање долазе да би нешто научили од особе која је познавалац ствари и

интелектуални ауторитет у области коју предаје. Зато је изношење мишљења универзитетског професора студентима на предавању да је хомосексуалност болест, само по себи, акт дискриминације јер представља неприхватљиво етикетирање и вређа достојанство ових особа, стварајући у односу на њих понижавајуће и увредљиво окружење. Проф. Б. је, као универзитетски професор, био дужан да води рачуна да су овом његовом предавању могли да присуствују не само студенти/студенткиње хетеросексуалне, већ и хомосексуалне оријентације, које би изношење мишљења да су болесни свакако узнемирило, понизило и изазвало nelaгоду и љутњу.

Полазећи од тога да свака изговорена реч није само пуко саопштавање мишљења, већ представља поруку ономе коме је упућена, Повереница сматра да је повезивање хомосексуалности са болешћу понижавајуће и увредљиво, да доприноси стварању и одржавању стереотипа и предрасуда, као и стигматизацији и нетолеранцији према ЛГБТ особама. Ово посебно ако се има у виду екстремно негативна друштвена перцепција ЛГБТ особа и висок ниво хомофобије, која није урођена, нити нужна људска одлика, већ представља вредносну, односно идеолошку позицију која се усваја социјализацијом, а репродукује кроз дискурзивне праксе утемељене на незнању, замагљивању и сакривању чињеница. О томе професори универзитета, као и сви други који својим радом и стручним ауторитетом утичу на формирање ставова младих, пружајући им знање и модел понашања, свесни одговорности за јавно изговорену реч, морају посебно да воде рачуна. Због тога је њихова обавеза да изјавама не подржавају и подстичу стереотипе и предрасуде према ЛГБТ особама још наглашенија. У вези са тим, Повереница указује на обавезу професора да оно што студентима желе да кажу изговоре на савим јасан и недвосмислен начин, не остављајући било какву могућност да се смисао онога што су рекли може разумети различито, односно погрешно.

Повереница је имала у виду да приликом испитивања да ли конкретно понашање одређене особе, које се састоји у изговарању одређених речи, у предузимању неких фактичких радњи и сл., представља акт дискриминације, с аспекта антидискриминационих прописа, није од значаја да ли је та особа имала намеру да дискриминише, да ли је крива за дискриминацију и др. Предмет процене јесте само манифестовано понашање, у погледу кога се испитује да ли је, с обзиром на све околности, допуштено или није допуштено, тј. да ли је супротно императивним прописима о забрани дискриминације, који су обавезујући за све правне субјекте. Ово потврђује и чињеница да законодавац у члану 12. Закона о забрани дискриминације забрањује узнемиравање и понижавајуће поступање не само када је циљ таквог понашања повреда достојанства лица или групе лица на основу њиховог личног својства, већ и када такво понашање објективно представља повреду достојанства лица или групе лица. Према томе, у конкретном случају није правно релевантно да ли је проф. Б. имао за циљ да повреди достојанство ЛГБТ особа на основу њихове сексуалне оријентације или то уопште није био његов циљ.

Поводом навода у изјашњењу да је током предавања вршена „размена ставова и мишљења“, која се не може „прогласити“ дискриминацијом, Повереница констатује да се овде не ради о „размени ставова и мишљења“, већ о предавању које је проф. Б. одржао студентима. Научна расправа која се односи на поједине осетљиве, актуелне и акутне проблеме друштвене стварности, поводом којих у научној и широј заједници постоји несагласност, води се у научним часописима, на научним и стручним скуповима, а не са студентима на предавањима. У размену ставова и мишљења о овим питањима може се ући само са "себи равнима", који су у стању да о таквој теми распраљају на равноправној основи. У односу на своје професоре, студенти то свакако нису.

Приликом заузимања става да се не ради о „размени ставова и мишљења“, Повереница је посебно имала у виду да је проф. Б. отворио тему хомосексуалности, не пружајући студентима тачне, објективне и потпуне чињенице засноване на савременим научним објашњењима легитимних нехетеронормативних варијетета сексуалности и родних и полних идентитета, укључујући и информације о томе да је Светска здравствена организација 1990. године извршила Ревизију Међународне класификације болести и сродних здравствених проблема (МКБ-10) и уклонила хомосексуалност са листе болести, да само особе које су у међународно признатом акрониму "ЛГБТ" означене словом "Т" имају потребу да промене пол медицинским захватом, док делови ЛГБТ популације означени словима „Л“, „Г“ и „Б“ остварују своје емотивно-сексуалне везе са лицима истог пола и др.

Повереница указује да члан 46. Устава јемчи слободу мишљења и изражавања, као и слободу да се говором, писањем, сликом или на други начин траже, примају и шире обавештења и идеје, као и да став 2. овог члана прописује да се слобода изражавања може законом ограничити, ако је то неопходно ради заштите права и угледа других, чувања ауторитета и непристрасности суда и заштите јавног здравља, морала демократског друштва и националне безбедности Републике Србије. У складу са Уставом, управо ради заштите права и угледа других, одредбама члана 12. Закона о забрани дискриминације изричито је забрањено узнемиравање и понижавајуће поступање које има за циљ или представља повреду достојанства лица или групе лица на основу њиховог личног својства, као један од посебних облика дискриминације. Саме радње којима се лице или група лица узнемирава и понижава на основу њиховог личног својства могу бити разноврсне, укључујући и јавно саопштавање одређених идеја, ставова и мишљења.

У вези са ставом проф. Б. да се "размена ставова и мишљења", која је на универзитету "природна ствар", не може "прогласити" дискриминацијом јер би тиме била „уведена

Пише: Повереница за заштиту равноправности
понедељак, 02 април 2012 12:12

Инквизиција“, Повереница указује да Закон о високом образовању („Службени гласник РС“, бр. 76/2005, 100/2007 - аутентично тумачење, 97/2008 и 44/2010) у члану 4. прописује принципе високог образовања, међу којима су и академске слободе, уважавање хуманистичких и демократских вредности европске и националне традиције и поштовање људских права и грађанских слобода, укључујући забрану свих видова дискриминације.

Повереница је узела у обзир наводе проф. Б. о порукама које је, како у изјашњењу тврди, на ранијим предавањима упућивао студентима, позивајући их да буду толерантни и указујући им да је "недопустиво насиље према ЛГБТ популацији, као и према било ком другом, зато што је другачији од нас", као и наводе о томе да се, деценијама дружи с неколико колега „хомосексуалног опредељења“, што га, како истиче, није „спречило да у њима види оно што су: вредни људи и личности за поштовање“. Не улазећи у истинитост ових навода, Повереница сматра да су они правно ирелевантни за правну квалификацију. Наиме, у овом случају не утврђује се степен толеранције проф. Б. према ЛГБТ особама, нити његов систем вредности, већ се утврђује шта је проф. Б. изговорио пред студентима на предавању и да ли, с обзиром на садржину изговорених речи и укупан контекст, то представља акт дискриминације који закон забрањује.

Сагледавајући све наведене чињенице и околности и имајући у виду правне прописе, Повереница за заштиту равноправности, у складу са чланом 33. став 1. тачка 1. Закона о забрани дискриминације, дала је мишљење, као и одговарајућу препоруку, сагласно општем циљу препорука.

Невена Петрушић